

Sprawozdanie z konferencji „*Origines et mutationes III*. Elite – its origins & formation processes around the Baltic Sea Region up to Industrial Age”, Pruszcz Gdański, 7–09 IX 2016

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2016.041>

Między 7 a 9 IX 2016 roku odbyła się trzecia edycja konferencji „*Origines et Mutationes*”. Podobnie jak w zeszłym roku obrady odbyły się na terenie Międzynarodowego Bałtyckiego Parku Kulturowego „Faktoria” w Pruszczu Gdańskim. Konferencję zorganizowały Wydziały Historyczny oraz Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego i Towarzystwo Naukowe „Pruthenia” przy wsparciu Burmistrza Pruszcza Gdańskiego, Janusza Wróbla. Obradom patronował Rektor Uniwersytetu Gdańskiego prof. Bernard Lammek oraz władze samorządowe.

Podczas trzech dni obrad wygłoszono 26 referatów. Treść wystąpienia nawiązywała do głównego tematu tegorocznej konferencji, czyli elit. W konferencji wzięli udział nie tylko historycy, ale również historycy sztuki i archeolodzy, co pozwoliło na szerokie spojrzenie na problem elit.

Konferencję rozpoczęły powitania wygłoszone przez starostę gdańskiego Stefana Skoniecznego oraz dr hab. Andrzeja Woznińskiego, prof. UG, który otworzył konferencję w imieniu władz Wydziału Historycznego UG.

Otwierający obrady panel poświęcono szlachcie. Pierwszy referat wygłosiła reprezentująca Narodowe Muzeum Historii Białorusi oraz Uniwersytet w Mińsku Darya Ostrogolovaya. Referentka poruszyła temat kreacji idealnego „siebie” poprzez portrety sarmackie podkreślające sta-

tus i pochodzenie, związane z obszarem Wielkiego Księstwa Litewskiego. Podobne zagadnienie podjęła Olga Jarmuszcak (Uniwersytet Warszawski), która porównując „Dworzanina” Baldassare Castiglione oraz „Dworzanina Polskiego”, wskazała na różnice między dziełem oryginalnym a przystosowanym do polskich realiów tłumaczeniem, wynikające przede wszystkim z miejsca, w którym umieszczono akcję dzieł – w przypadku Górnickiego był to dwór biskupa Samuela Maciejowskiego w Prądniku, co wymusiło m.in. usunięcie postaci kobiecych. Zaprezentowany przez Piotra Kitowskiego z Uniwersytetu Gdańskiego referat *Prussian Correction (Ius Terrestris Nobilitatis Prussiae Correctum) as a result of conflicting interests between nobility and bourgeoisie. An interdisciplinary look at the creation of legal source in Early Modern Europe*, podobnie jak poprzednie wystąpienia, dotyczył szlachty, ale tym razem odnosił się do zagadnień z zakresu historii prawa. Referent skupił się na próbach ujednoczenia prawa chełmińskiego w Prusach Królewskich, które były wynikiem konfliktu pomiędzy miastami a szlachtą. Wskazał tym samym problem dziedziczenia (prawo kobiet do dziedziczenia na równi z mężczyznami) jako źródło tego konfliktu.

Druga sesja była poświęcona testamentom oraz inwentarzom. Zaprezentowali się w niej przedstawiciele Uniwersytetu Gdańskiego. Jako pierwszy wyniki swoich badań przedstawił Rafał Kubicki. Wystąpienie *The late medieval wills of Gdansk's and Elblag's ruling elites* dotyczyło treści testamentów elit miejskich Gdańska oraz Elbląga. Odwołując się do konkretnych przykładów zachowanych dokumentów, prelegent wskazał na częste zapisy dla kościołów, szpitali. Zwrócił też uwagę, że treść testamentów jest ciekawym źródłem do poznania dziejów kultury materialnej. Kolejny z uczestników - Krzysztof Wroński, odwołując się do inwentarzy joannickich, omówił temat *Lord's table or rather still order's table? Material culture of the 16th century hospitallers' court in the light of inventories*, przy czym skupił się na zmianie funkcjonalności i wyposażenia poszczególnych pomieszczeń.

Ostatni referat w tej sesji tworzył tematyczną klamrę z pierwszym wystąpieniem. Na przykładzie nowożytnego Malborka Aleksandra Girsztowt przedstawiła stan posiadania tamtejszej elity wynikający z testamentów i – przede wszystkim – inwentarzy.

Ostatnią sekcję pierwszego dnia obrad, poświęconą historii sztuki, również wypełnili przedstawiciele Uniwersytetu Gdańskiego. Panel

otworzył referat Weroniki Grochowskiej zatytułowany *Before and after the Thirteen Years' War (1454–1466). Artistic donations in Gdańsk during the 15th century*. Analizując donacje artystyczne osób prywatnych, jak i organizacji (bractw i cechów), badaczka wskazywała na różnice pomiędzy donacjami artystycznymi w okresie gwałtownych przemian politycznych. Fundacji artystycznych dotyczyło również kolejne wystąpienie. Referat wygłoszony przez Andrzeja Wozińskiego skupił się na fundacjach bractw św. Jerzego w wielkich miastach pruskich. Fundacje te obejmowały przede wszystkim ołtarze, obrazy czy wyroby złotnicze odwołujące się do kultu patrona. Pierwszy dzień obrad zamknęło wystąpienie Mirosława Piotra Kruka pt. *Jan Michał Borch (1753–1810): adventurer or scientist*. Prelegent przedstawił osobę Jana Michała Borch, autora publikacji naukowych dotyczących geologii, a także właściciela majątku w Warklanach, w którym stworzył ogród w stylu angielskim. Na zakończenie pierwszego dnia uczestnicy konferencji mieli możliwość zwiedzenia zabytkowego kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Pruszczu Gdańskim.

Drugi dzień obrad rozpoczął referat Jędrzeja Szerle z Uniwersytetu Gdańskiego. Analizując anglonormańskie kroniki, badacz szukał informacji dotyczących elit Europy Środkowej. Pokazał przy tym, jak nikłą wiedzą na ten temat dysponowali anglonormańscy kronikarze, myląc imiona, nazwy miejscowe itp. Następnie referaty wygłosili Karolina Czonstke i Bartosz Świątkowski z Uniwersytetu Gdańskiego. Archeolodzy przedstawili wyniki badań prowadzonych na wyspie Bornholm i zaprezentowali wyposażenie grobów osób należących do tamtejszej elity. Pierwszy panel zakończył referat Andrzeja Gierszewskiego z Muzeum Historycznego Miasta Gdańska, który na podstawie dwóch studiów przypadku omówił postawę wolnych sambijskich – etnicznych Prusów – wobec Kościoła w XVI wieku.

Kolejną sesję, również poświęconą szlachcie, otworzył Igor Kondratyev z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Tarasa Szewczenki w Czernihowie. W referacie *The Nobility of Liubech starostwo of Kyiv Voivodship of Rzeczpospolita as regional elite group* pokazał proces kształtowania się elity na zróżnicowanym etnicznie terenie starostwa lubeckiego i jej dążenia do utrzymania swojego statusu, a także przedstawił osoby związane ze starostwem lubeckim (Paweł Sapięha, Michał Wiśniowiecki). Drugie wystąpienie w tej sesji, zaprezentowane przez Siarheia Hancharenkę z Białoruskiego Uniwersytetu

Państwowego, dotyczyło badań prozopograficznych nad składem senatu Wielkiego Księstwa Litewskiego po Unii Lubelskiej w 1565 roku (czyli po tzw. konwokacji wileńskiej). Tematowi przekazywania pamięci o przodkach w obrębie rodzin magnackich I Rzeczypospolitej był poświęcony kolejny referat wygłoszony przez Jakuba Rogulskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prelegent skupił się na analizie przykładów z historii rodu Sanguszków.

Trzeci panel otworzyło wystąpienie, reprezentującego Uniwersytet Jagielloński, Artura Karpacza zatytułowane *Primus inter pares. Seals from St. Mary's church in Cracow*. Kolejny prelegent - Piotr Kołpak, również z Uniwersytetu Jagiellońskiego, wygłosił referat *The group of the patron Saints of the Polish Kingdom as a property of the Polish elites in the late Middle Ages*, skupiając się przede wszystkim na kulcie św. Stanisława i św. Wojciecha. Drugi dzień obrad zamknęło wystąpienie Andersa Fröjmarka z Uniwersytetu Karola Lineusza w Kalmarze. Badacz przedstawił rolę dwóch postaci – Ingeborg Hakansdotter oraz Ingeborg Eriksdotter – w walce przeciwko królowi Szwecji Birgerowi I. Obie kobiety miały również wpływ na zawiązanie unii personalnej między Szwecją a Norwegią w 1319 roku, kiedy to władcą obu królestw został Magnus Eriksson.

Pierwszy panel ostatniego dnia konferencji poświęcono szeroko pojętym rozrywkom i zbytkowi. Maciej Badowicz reprezentujący Uniwersytet Gdański w wystąpieniu pt. *Winemakers and wine trade agents – a forgotten elite of Teutonic Order State's cities in Prussia at the turn of 15th century* omówił działalność winiarzy i poziom winiarstwa w Państwie Zakonu Krzyżackiego. Marta Bloch-Pogodzińska (Uniwersytet Gdański) oraz Paweł Pogodziński (Muzeum Archeologiczne w Gdańsku) przedstawili temat gier planszowych popularnych wśród średniowiecznych elit jako forma rozrywki, gier hazardowych, a nawet flirtu. Prelegenci korzystali z wyników badań archeologicznych. Sesję zamknęła Ingela Wahlberg z Uniwersytetu w Uppsali, której wystąpienie odnosiło się do tekstyliów, głównie obciovych, zachowanych w szwedzkich kolekcjach. Badaczka omówiła materiały, sposoby haftu i wzory popularne wśród szwedzkich elit.

W następnej sesji słuchacze mieli możliwość wysłuchania dwóch wystąpień. Pierwsze z nich wygłosiła Justyna Rosowska (Uniwersytet Jagielloński). Referat *The problem of warrior elites created in Lithuania in 5th century*, bazujący na odkryciach archeologicznych, wskazywał na zmiany

zachodzące w zwyczajach pogrzebowych na terenie dzisiejszej Litwy między V a VII wiekiem (przejście z pochówków grzebalnych do ciałopalnych). Druga prelegentka - Joanna Katarzyna-Sokal z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, w swoim wystąpieniu skupiła się na uprawnieniach i funkcji urzędników wymienionych w *Iura Pruthenorum* w nawiązaniu do analogicznego Najstarszego Zwołu Prawa Polskiego. Analizowała również możliwość recepcji polskiego systemu społecznego przez Prusów.

Ostatnią sesję tegorocznej konferencji rozpoczął referat Alicji Mutrynowskiej i Marcina Sumowskiego (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Młodzi historycy zaprezentowali wyniki badań na temat pochodzenia rycerskiego duchownych na terenie władztwa zakonu krzyżackiego, na konkretnych przykładach pokazując przebieg kariery takich duchownych.

Elitom na terenie szwedzkiej prowincji Estonii w XVII wieku poświęcony był wygłoszony przez Cecylię Candreus (Uniwersytet w Uppsali) referat pt. *Visualizing hierarchies: the use of funeral flags in social context*. Prelegentka mówiła o symbolice i funkcjach chorągwi używanych w czasie pogrzebów. Od XVII wieku używanie takich chorągwi było dozwolone jedynie w czasie pogrzebów szlachty szwedzkiej, co wywołało lokalne konflikty. Cezary Wołodkowicz (Uniwersytet Gdański) zaprezentował temat *Elite of Napoleonic Era in the Free City of Gdańsk 1807–1814*. Prelegent poruszył problem stacjonujących w gdańskim garnizonie oficerów, ich wzajemnych stosunków, a także warunków zakwaterowania czy relacji z lokalnymi mieszkańcami miasta.

Po zamknięciu obrad organizatorzy zaprosili uczestników na kolejną edycję konferencji, która odbędzie się we wrześniu 2017 roku i będzie dotyczyć historii prawa na obszarze basenu Morza Bałtyckiego.

Aleksandra Girsztowt (Gdańsk)